

VERSLAG

van de werkzaamheden van de Commissie in 1983, 1984 en 1985

Mijnheer de Minister,

De statutaire vergaderingen (jaarlijks drie plenaire en zes sectievergaderingen) hebben plaatsgehad in de lokaliteiten van de Universitaire Stichting in Brussel op 31 januari, 30 mei en 24 oktober 1983, 30 januari, 28 mei en 29 oktober 1984 en 28 januari, 20 mei en 28 oktober 1985.

Lezingen gehouden op de plenaire vergaderingen :

1983

A. GOOSSE : *Belgicisms d'origine anglaise.*

M. GYSSELING : *Prehistorische waternamen in Vlaanderen en Wallonië.*

1984

R. WILLEMYNS : *Taalstandaardisering in Vlaanderen en Québec.*

R. MANTOU : *Mots flamands francisés dans les actes rédigés en français au XIIIe siècle.*

J. MOORS : *Visé-Wezet. In welke taal noemen we onze plaatsen?*

Het gaat over een Belgische ziekte uit de laatste jaren, nl. het gebruiken van de plaatsnamen in de oorspronkelijke taal (b.v. Aachen i.p.v. Aken of Aix-la-Chapelle) vooral bij de N.M.B.S. en

bij de bewegwijzering. Spreker wil aantonen dat deze praktijk onlogisch is, en hopeloos in de gesproken taal en meestal verwarrend of overbodig in de geschreven taal.

In een eerste stukje wijst hij op de eerbiedwaardige ouderdom en op de gebruikelijkheid van de naamvormen in ieders moedertaal.

In een tweede stukje beweert hij dat vreemde namen onvermijdelijk aangepast worden aan het fonetisch systeem van de taal van de gebruiker, wat opnieuw tot differentiëring leidt en soms tot terugkeer naar de originele, „vertaalde” vorm.

In een derde stukje toont hij dat adjectivering en appellativering bijna onmogelijk zijn met de vreemde namen.

Tenslotte stelt spreker dat de meest praktische oplossing voor de bewegwijzering is : de vorm in onze eigen taal (Namen, Doornik, Luik — Anvers, Bruges, Gand), zoniet, maar dat is dan wel erg omslachtig, de twee of drie vormen naast elkaar (Mons/Bergen, Aachen/Aken/Aix-la-Chapelle).

1985

J. GERMAIN : *Le nom de famille Vasamuliet ou les tribulations d'un nom de famille en Wallonie.*

F. DEBRABANDERE : *Beschouwingen en problemen bij de voorbereiding van een Verklarend Woordenboek van familienamen in Vlaams-België en Frans-Vlaanderen.*

De spreker zet zijn werkwijze uiteen. Hij excerpert alle antroponymische studies, vooral licentiaats- en doctoraatsverhandelingen, over het bestudeerde gebied, gaat hierbij telkens van de oude naamvormen uit en gaat na of de naam in een of andere vorm als familienaam voortleeft. Het bestaan van een familienaam wordt vastgesteld aan de hand van de telefoonboeken. Trouwens, het verzamelen van varianten in het telefoonboek kan ook heel leerzaam zijn (b.v. Vastesaegher uit Vastenavont). Door uit te gaan van de oude vorm kunnen we nl. namen verklaren die anders niet verklaarbaar zijn (b.v. Liekens uit Liedekens, Meulewater uit Moedelwater).

Het is onmogelijk om een woordenboek van alleen Vlaamse familienamen te maken. Nederlandse en Franse familienamen zijn in België zo met elkaar verstrengeld, dat we van Belgische familie-

namen kunnen spreken, b.v. Vermaut uit Fremaut, Duvosquel uit Van Overschelde.

Elke steekkaart bevat naast het trefwoord de verschillende varianten, een bondige verklaring en een paar oude vormen. Soms ook literatuur. De fiches worden geclassificeerd volgens het stamwoord, zodat De Backer en Backer samenvallen.

P. RUELLE : *Introspection d'un intellectuel patoisant.*

Lezingen gehouden in de Vlaamse afdeling :

1983

F. DEBRABANDERE : *De d-synkope na ou in het Westvlaams.*

Algemeen wordt aangenomen dat, op het z.g. alleenstaande geval *schoere* uit schouder(e) na, in het Westvlaams de *d* bewaard is in houden, koude, voude, en dat dit een parallel vindt in het Frans, waar de *d* evenmin gesynkopeerd werd na oorspronkelijke *l*, b.v. souder uit solidare. Het woord *schoere* is evenwel niet zo een alleenstaand geval. Er is ook *zoen* uit zouden, *oerdom* uit ouderdom en er zijn talrijke voorbeelden uit de toponymie, b.v. *boude/boe*, *goude/goe*, *koude/koe*, *Mouden/Moen*, *Oudenaarde/Oenaarde*, *oude/oe*, *schoude/schoe*, *woude/woe*. De mogelijkheid van *d*-synkope na *ou* kan hiermee voor West-Vlaanderen niet meer ontkend worden. Zie ook *Naamkunde* XVI (1984), 57-62.

F. DEBRABANDERE : *Enkele familienamen.*

De naam Maenhout wordt uit Manoud, dus als een Germ. naam man-wald, verklaard. Aangezien -oud zich makkelijk tot -oot ontwikkelde, ontstond naast Manout ook Mannoot, die door m/b-wisseling Benoot, en door reïnterpretatie Benoit werd.

Steenhout is een weinig verspreide familienaam. Al is toponymische herkomst niet uit te sluiten, toch zal de naam ook wel op een Germ. naam teruggaan : stain-wald, Stainoldus. Varianten zijn Steeno, Steennot, Stenuit. Zie ook *De Leiegouw* XXIV (1982), 361-364; XXVII (1985), 377. Alloo en Laloo gaan terug op Ofr. alue, aleu, Lat. allodium : allodiaal goed, erleen, zonneleen. Uit de variant Delaleu verklaren we Delaleeuwe en Laleeuwe. Zie ook *De Leiegouw* XXVI (1984), 119-120.

Verspaille is te verklaren uit Van Raspaille. Raspail gaat terug op Rom. raspalia : hakhout, struikgewas, kreupelhout, stuk land in 't wild begroeid met allerlei houtgewas. Naast Van de Raspaille ontstond ook Van der Hispaillie en Van der Hispalie. Ovl. is Van der Aspoilden. Zie ook *De Leiegouw XXV* (1983), 208-210.

Salembier gaat terug op Salembien, een gedemouilleerde vorm van Saille-en-bien, Fr. tegenhanger van D. Springintgut, een BN voor iemand die plotseling geluk heeft. Zie ook *De Leiegouw XXVII* (1985), 85-87.

J. TAELDEMAN : *Dialectbenamingen van de dadel in Zuid-Nederland.*

Sprekter wijst er allereerst op dat het onderzoek nog niet af is. Hij zou nog veel meer willen weten over de historische achtergronden (herkomst, invoer, verspreiding ...). Blijkens vermeldingen in het Middelnederlands Woordenboek was de dadel al in de middeleeuwen bekend. Maar tot in het begin van deze eeuw was de dadel nog een luxeproduct.

De namen van de dadel kunnen in twee types ingedeeld worden, de objectiverende of zakelijke en de subjectiverende, die meestal denigrerend of spottend zijn. De eerste komen waarschijnlijk van de handelaars, de laatste uit de volksmond.

Onder de objectiverende onderscheiden we ten eerste het type datte/dadel, dat het Romaans aan het Grieks (daktulos : vinger) ontleend heeft. Ofr. dade werd Mnl. dade, daye. De Voer kent de vorm dadde. Mnl. dattele herinnert direct aan Ital. dattilo. Mnl. dadel(e) is een contaminatie van dade en dattele. Dialectische vormen zijn daddel, dadder en dader. Dan is er nog datte, dat eigenlijk de Franse vorm datte is. Vandaar in Frans-Vlaanderen daten, verder datjes, detjes, detten. Gekonfijte dadels werden in Zeeuws-Vlaanderen vijtendalen.

Andere objectiverende namen zijn vergelijkingen met andere vruchten, nl. vijgen (oostervijgen, Engelse vijgen, Amerikaanse vijgen, Spaanse vijgen), pruimen (gesuikerde pruimen, vreemde pruimen, eierpruimen, dadelpruimen, ezels-), karnullen uit cornouilles (kornoelje).

Onder de subjectiverende namen zijn er weer de samenstellingen met vijgen (Engelse, ezelsvijgen, klamottervijgen) en pruimen (ezelspruimen). Heel wat namen zijn te verklaren door de kleur

of de kleverigheid : smeerlappen, kanaalden, likkebaarden, rottekoppen, kletsoppen, kadasters, kletsoren, ezelstronten). Andere zijn geïnspireerd door de gelijkenis met vrouwelijke genitaliën (fijtematrullen, miekes) of mannelijke (bokkekloten). Ten slotte zijn er nog geluksbeentjes en krabbekeuningen (Maldegem).

Van deze bonte waaier van benamingen is evenwel slechts een geringe neerslag te vinden in de dialectidiotica. Daartegenover staat ook dat er voor de vijf helemaal geen rijke woordenschat bestaat. Zie ook *Taal en Tongval XXXV* (1983), 110-115 en *Het Land van Nevele XV* (1984), 165-174.

V. F. VANACKER : *'t Is van bedriegt den boer : bedenkingen bij een constructie.*

De spreker schenkt aandacht aan de structuur van de zinnetjes : 't is van bedriegt den boer; 't is van likt mijn lipken; 't is van 'k ga je gaan hebben. In die van-constructies, waarin *van* gevolgd wordt door een hoofdzin naar de vorm, heeft die zin een substantiefwaarde. S. vermoedt dat dit *van* in verband mag worden gebracht met het performatieve *van*, dat in Noordnederlands taalgebruik is gesignaleerd en expletief lijkt (vb. En ze zei van laat me mijn gang maar gaan).

Een apart probleem is de graad van stereotypering van de 't is *van*-constructies. Het hangt samen met de intensiteit van de geografische verspreiding in de dialecten.

1984

K. ROELANDTS : *Middelnederlands boye, Engels boy.*

De aanleiding tot het onderzoek was het Friese woord, dat blijkens een studie van Brouwer „kindje, jongen, jonge man” betekent. Het is ongetwijfeld hetzelfde woord als het Engelse boy, dat traditioneel op semantische grond met Mdl. boef en Duits Bube in verband wordt gebracht. Volgens dezelfde traditionele etymologie zou het woord samen met boel op broeder teruggaan. Volgens Dobson betekende boy oorspronkelijk slaaf en gaat het terug op een Frans voltooid deelwoord met de bet. : de geboeide. Deze etymologie werd overgenomen door het Oxford Dictionary of English Etymology. Diensberg (1978) brengt het woord in verband met Ofr. boyesse : dienaars. Dietz (1981) leidde het woord van de persoonsnaam Boia af.

De heer Roelandts geeft de voorkeur aan de oude etymologie die boy(e) een verkorting noemt van broeder, Germ. brōþar, waar- bij de wispelturige *r* wegvalt.

Hij vergelijkt daarmee het Brabantse buujke uit bruurke of — zoals in Geel — dem buuj. Hetzelfde woord schuilt in Wvl. boetje, dat Vercoullie al uit broeder afleidde. De Afrikaanse vorm boetie staat daar dicht bij. De afleidingen van bo beschouwt S. als hypocoristica, nl. met het jan-suffix (boja, waaruit booie), met het *l*-suffix (bola, waaruit boel, Buhle) en door reduplicatie (bobo, waaruit Bube, boef). Bojan is te vergelijken met mojan uit moe-(der), waaruit moeie (letterlijk moeders zuster), en Bube met de reduplicatie Muhme. De eerste sporen zijn voor het jaar 1000 al te vinden in persoonsnamen. Deze psnn. moeten worden beschouwd als propriëliseringen van broeder, broertje. S. geeft dan een lange lijst Middelnederlandse voorbeelden van boye, boeye, die bo(e)ye, als persoonsnaam en als appellatief, o.m. uit het Corpus Gysseling. Het opmerken waard is wel het voorbeeld uit Dordrecht, waar dezelfde persoon nu eens boye, dan eens broeder genoemd wordt. Het woord boye heeft dus een betekenisevolutie doorgemaakt van broeder tot knaap, kerel, jochie. — De verklaring uit Boidin of Bode wijst hij af, omdat de Boidin- en Bode-vormen met *d*-synkope jonger zijn dan de aangehaalde voorbeelden. De studie verscheen in *Miscellanea Frisica*, Assen, 1984, 123-136.

J. TAELDEMAN : *Nieuw licht op de ontwikkeling van -ng- vanuit de Vlaamse dialecten.*

Over de manier waarop Onl. *ng* tot Nnl. [ŋ] geëvolueerd is, lichten de historische grammatica's van het Nederlands ons als volgt voor : (a) [ŋŋ]-[ŋŋ]-[ŋ], (b) [ŋŋ]-[ŋ]. In alle geval wordt nergens een spirantische tussenfase [ŋg] gesuggereerd. Dat er bij de analoge clusters [mb] en [nd] eveneens rechtstreeks (zonder spirantische tussenfase) vereenvoudigd werd tot [m] (b.v. [domə] en [n] (b.v. [ronə] : ronde), lijkt voor die traditionele voorstelling te pleiten. Toch wijzen gegevens uit het Gents en de Ovl. plattelandsdialekten op een vereenvoudiging met een spirantische tussenfase : b.v. *lāngə - lāngə (Platgents) - lāgə - lāə - lāə (westel. Ovl. platteland).

Verder onderzoek moet uitmaken of die spirantische tussenfase ook voor andere dialectgebieden aangenomen moet worden. Daar-

bij moet echter rekening worden gehouden met de orthografische ondoorzichtigheid van *-ng(h)-*.

J. MOLEMANS : *De jeneverstruik in de Kempen en de naam Wechelderzande.*

De jeneverstruik is typisch voor de Kempen, maar is nu genoemd om te verdwijnen. In de Noordbrabantse Kempen heet de jeneverstruik : bekel, beikel of bekelbos. Tegen de grens met Belgisch-Limburg wordt het bekelaar of bekeleer, wat in Limburg ook hulst is gaan betekenen vanwege de rode besjes. In Genk is het fleketeer of frekeleer, door dissimilatie ontstaan uit Oostmnl. fleteteer „vlier”; de vlier zelf heet in Genk holenteer. In het oosten van B.-Limburg is het wachelteer of wechelteer, in het Rijnland wachelter en in Sittard wacholder, zoals D. Wacholder. De PIN Wechelderzande komt in het *T.W.* van Gysseling niet voor. In de 12de en 13de eeuw heette de plaats Wechele. In 1518 duidt de vorm Wechelrezande op, door toevoeging van de naam Het Zand, een gehucht binnen dat dorp. Spreker stelt de hypothese op dat Wechel een verholten samenstelling is van wechel-lo, d.i. jeneverbos.

1985

F. DEBRABANDERE : *Familienamen met -ld- in West- en Oost-Vlaanderen.*

In 1970 publiceerde mw. C. Tavernier in de *Hand. van de K.C.T.D.* een studie over de „Franse *n mouillé* en voormalige *l mouillé*” in onze dialecten. Deze gemouilleerde *l* leeft in verschillende gedaantes voort, in het Wvl. vooral als -lie (tralie), in het Kortrijks als -ldzje (trooldzje), maar in het Ovl. als -lde (schaalde). Al zijn spellingen met -lde- moeilijk te vinden, toch blijken er heel wat voorbeelden van te bestaan onder de huidige familienamen : Batailde, Beelde, Caeylde (voor Caille of Van Caillie), Coilde in Vander Coilden en Vander Coelden, Corneilde en Cornilde naast Corneille en Cornille, Mabilde, Merveilde, Mervi(e)lde en Mervijlde voor Merveille en Merville, Noreilde naast Noreille, wrsl. uit Aureille, de HN Aurelius, Vanderaspolden naast Vanderaspaille, Saldiën en Salden, Sibilde, Taeldeman en Tailde-man. Vormen met -nde- zijn spreker tot dusver niet bekend. Naast Bourgoignie, Borgoni(e) of Bregonje blijkt geen Boergonde te bestaan. Van „woorden die in het Frans eindigen op -3, vooraf-

gegaan door een nasale vocaal”, zoals franje - friende, is maar één voorbeeld bekend, nl. Andillis voor Angillis uit Angelus. Spreker besluit dat de familienamen met -ld- nog altijd overwegend Oost-vlaamse familienamen zijn en leidt hieruit af dat familienamen nog altijd dialectische verschijnselen kunnen illustreren, aangezien uit de concentratie ervan de bakermat kan worden afgelezen. (Studie verschenen in *Huldealbum M. Hoebeke*, 1985, 63-70.)

J. TAELDEMAN : *De soep is niet etelijk. Over een Vlaamse woordvormingsregel.*

In de dialecten van Vlaanderen (Oost- en West-Vlaanderen) komen veel deverbatieve adjectieven van het type (ww. - stam + (e)lijk) voor die in het AN ontbreken (b.v. die soep is niet etelijk). De semantiek ervan kan worden omschreven met „bij wijze van spreken niet te -inf. Ze worden altijd predicatief gebruikt in een negatief syntagma. In het AN beantwoordt daar meestal de constructie „zijn (+ niet) + te -inf.” aan, maar ook de formaties van het type (ON + ww.-stam + (e)lijk) hebben meestal dezelfde semantiek, vgl. onmetelijk „bij wijze van spreken niet te meten”. Spr. toont aan dat -(e)lijk in die overdrachtelijke betekenis zich in Vlaanderen beter heeft kunnen handhaven dan in het AN en in de andere Ndl. dialecten. Spr. pleit ook voor een systematischer studie van de woordvorming in de dialecten. Na de bespreking drukt hij eveneens de wens uit dat voor alle dialectgebieden teksten uit alle periodes worden uitgegeven. Dit acht hij van groot belang voor de historische dialectologie.

J. GOOSSENS : *De ambtelijke naamgeving van Vlaamse gemeenten en de spelling ervan.*

Spreker blik allereerst terug op de ambtelijke gemeentenaamgeving en bespreekt daarbij de principes die gegolden hebben bij het geven van nieuwe gemeentenamen (doorgaans na fusie). Daarbij wijst hij ook op inbreng van de Commissie in 1969 en 1974.

M.b.t. de spelling van de gemeentenamen stipt spreker aan dat er pas in 1937 een officiële aanpassing aan de vigerende spellingregels gebeurd is. Voordien waren er wel onofficiële aanpassingen/modernisering, maar die werden sterk afgeremd door een frans-talige bovenlaag in Vlaanderen.

Dat aandringen op een modernisering van de gemeentenamen

moet trouwens gezien worden als een onderdeel van een bewuste Vlaamse houding : de ouderwetse spellingen van gemeentenamen deden nogal Frans aan.

Nadat de Commissie voor Toponymie en Dialectologie precieze voorstellen geformuleerd had, werd de modernisering in 1937 een feit, dit in tegenstelling tot Nederland, waar men de plaatsnamen archaisch bleef spellen.

In zijn beoordeling van de modernisering is de spreker over het algemeen positief : intuïtief heeft men doorgaans een juist standpunt ingenomen en dat vrij consequent toegepast. Toch somt hij ook een reeks van halfslachtigheden en inconsequenties op, maar volgens spreker hoeven die geen aanleiding te geven tot een nieuwe aanpassing.

In de Waalse afdeling werden twee lezingen gehouden in 1983, drie in 1984 en drie in 1985.

Samenstelling van de Commissie : De Vlaamse Afdeling betreurt het heengaan van twee prominente leden. Op 2 februari 1983 overleed H. Draye, lid sedert 1941. Op 9 maart 1985 overleed J. Helsen, lid sinds 1938. In hun vervanging werd voorzien door de verkiezing van resp. J. Molemans (24.10.83) en L. Van Durme (28.10.85).

Het *Bestuur van de Commissie* voor de periode mei 1983 tot mei 1985 was als volgt samengesteld : A. STEVENS, voorzitter ; J. LECHANTEUR, ondervoorzitter ; J. M. PIERRET, voorzitter van de Waalse afdeling ; J. MOORS, voorzitter van de Vlaamse afdeling ; J. GERMAIN, secretaris van de Waalse afdeling ; F. DEBRABANDERE, secretaris van de Vlaamse afdeling ; J. TAELEMAN, algemeen secretaris.

Het *Bestuur van de Commissie* voor de periode mei 1985 tot mei 1987 is als volgt samengesteld : J. LECHANTEUR, voorzitter ; J. MOORS, ondervoorzitter ; R. MANTOU, voorzitter Waalse afdeling ; J. MOORS, voorzitter Vlaamse afdeling ; J. GERMAIN, secretaris Waalse afdeling ; J. TAELE-

DEMAN, secretaris Vlaamse afdeling ; F. DEBRABANDERE, algemeen secretaris.

De *Handelingen* worden geruimd met een aantal tijdschriften en wetenschappelijke instellingen (zie lijst). Honderd exemplaren worden de wetenschappelijke centra van de Belgische universiteiten ter beschikking gesteld, ten behoeve van vorsers en studenten.

Inzake *straatnaamgeving* werd de Commissie in 1983, 1984 en 1985 geraadpleegd door talrijke Brusselse, Waalse, Duitstalige gemeenten en gemeenten met faciliteiten.

De Commissie heeft de *taalkundige revisie van de geografische namen van de stafkaarten* die door het Nationaal Geografisch Instituut uitgegeven worden, voortgezet.

Voor de Vlaamse afdeling heeft het Instituut voor Naamkunde in Leuven onder leiding van K. ROELANDTS :

— in 1983 1416 toponiemen onderzocht uit 43 gemeenten, nl. Antwerpen, Assenede, Bekkevoort, Bertem, Beveren, Bierbeek, Boutersem, Brasschaat, Essen, Evergem, Gent, Glabbeek, Hamme, Herent, Hoegaarden, Holsbeek, Huldenberg, Kalmthout, Kapellen, Kaprijke, Kortenaaken, Kortenberg, Leuven, Lochristi, Lokeren, Lovendegem, Lubbeek, Moerbeke, Oud-Heverlee, Overijse, Schoten, St.-Gillis-Waas, St.-Laureins, St.-Niklaas, Stekene, Teruren, Tielt-Winge, Tienen, Waarschoot, Waasmunster, Wachtebeke, Wuustwezel, Zelzate.

— in 1984 297 toponiemen uit 18 Westvlaamse en 3 Antwerpse gemeenten : Bredene, Brugge, Den Haan, De Panne, Diksmuide, Gistel, Ichtegem, Jabbeke, Koekeleare, Koksijde, Middelkerke, Nieuwpoort, Oostende, Oudenburg, Torhout, Veurne, Zedelgem, Zuienkerke.

— in 1985 1276 toponiemen uit 45 gemeenten in Antwerpen, Brabant en Oost-Vlaanderen : Aartselaar, Antwerpen, Berlaar, Beveren, Boechout, Boom, Bornem, Borsbeek, Duffel, Edegem, Geel, Grobbendonk, Hamme, Heist-op-den-Berg, Hemiksem, Herentals, Herenthout, Hoegaarden, Hove, Kasterlee, Kontich, Kruikeke, Laakdal, Lier, Lille, Lint, Niel, Nijlen, Olen, Ranst, Rumst, Schelle, Schilde, Schoten, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Temse, Vorselaar, Waasmunster, Westerlo, Wijnegem, Wommelgem, Zandhoven, Zoersel, Zwijndrecht.

Bij de Waalse afdeling gebeurde het onderzoek onder leiding van J. HERBILLON (zie beneden).

Met de meeste hoogachting,

Brugge, 31 december 1985.

De secretaris,

F. DEBRABANDERE.

De voorzitter,

J. LECHANTEUR.